

Bogdan Rusu*

**PIRATERIA ÎN LUMEA GREACĂ DIN SECOLUL AL V-LEA Î. HR.
ȘI PÂNĂ LA ALEXANDRU CEL MARE**

***Piracy in the Greek World from the Fifth Century B.C.
to the Reign of Alexander the Great***

Abstract:

The Peloponnesian War brought to the Greek world a new enemy, the pirates, with a different type of warfare, with different actions from classical warfare. The pirates had been used by the Greek generals as auxiliary units for their army in all conflicts between the Greek states in the fifth and fourth centuries B.C. Alexander the Great was the one who freed the sea from the pirates' control and secured the sea for merchant ships.

Keywords: Peloponnesian War, pirates, Greek states, Athens, Macedonia.

*

Pirateria a însoțit oamenii de la primele manifestări ale navigației. Acest fenomen este unul din cele mai des întâlnite în antichitate. Evoluția și scara manifestării pirateriei sunt strâns legate de apariția și consolidarea unui stat mai important care își extinde controlul și asupra mării, încercând o securizare a acesteia în folosul propriilor interese economice.

Grecii aveau două cuvinte care pot fi traduse prin pirat: *leistēs* și *peirates*, plus un alt termen întâlnit mai ales în literatură – *katapontistes*. *Leistes* derivă din aceeași rădăcină *leis*, care înseamnă a tâlhări sau a jefui. Termenul *peirates* este sosit mai târziu în vocabularul grec antic, căci el nu apare la nici un scriitor al perioadei grecești clasice¹. Cea mai timpurie datare pentru termenul de *peirates* este reprezentată de o inscripție attică din Rhamnous de la mijlocul secolului III î. Hr.². Autorii antici, pentru a face diferența între pirați și tâlhari se foloseau fie de un adjectiv, fie o anumită particulă, fie de un alt cuvânt, mai puțin uzitat care să se traducă tot prin pirat. Cel mai folosit era *katapontistes* care se referea la desemnarea piraților.

Sfârșitul secolului V î. Hr. va oferi pirateriei prilejul de a se reafirma. Acest lucru se va datora unui conflict care va cuprinde întreaga lume greacă și care va duce la împărțirea în două tabere, constituite în jurul celor două puteri care se vor confrunta: Atena și Sparta. Lipsa de autoritate de la acest

* Masterand anul I, *Spațiul Românesc între Orient și Occident*, Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie de la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

¹ Ph. De Souza, *Piracy in the Graeco-Roman World*, 1999, p. 9.

² E. Will, *Histoire politique du monde hellénistique (323-30 av. J.-C.)* I-II, 1979, pp. 223-224.

moment va permite pirateriei să atingă cea mai mare amploare din întreaga istorie a grecilor.

Hartă Războiul Peloponesiac³

Războiul Peloponesiac (431 – 404 î.Hr.) a fost, conform istoricului său Thukydides, mai mare decât orice alt conflict anterior în istoria grecilor, implicând mii de soldați și marinari și sute de vase.

Thukydides notează diversele forme ale războiului în diferite zone de conflict, de la luptele între hopliți și bătăliile de trireme la acțiuni de „guerilă” și jaf cu forțe pe care deseori istoricul antic le identifică ca pirăți⁴.

Istoricul grec face diferența între războiul tradițional și ceea ce el numește *leisteia* (a jefui), o formă a războiului pe care spartanii nu o cunoșteau până la acest moment⁵.

³ http://www.utexas.edu/courses/introgreece/lecture_27.html consultat la 18. 10 .2011.

⁴ Thukydides, *Războiul Peloponesiac*: II. 32, II. 69, III. 51.

⁵ *Ibidem*, IV. 47.

Tot în timpul războiului peloponesiac apare și noțiunea de represalii, îndreptate împotriva inamicului pentru pagubele produse prin incursiunile de jaf asupra teritoriului sau vaselor sale ori ale aliaților. Indiferent dacă acești atacatori foloseau vase sau atacau pe uscat asemeni tâlharilor, obiectivele lor erau unele politice, deși, indiferent de metodele lor, în ochii lui Thukydides toate acestea erau sub limitele războiului tradițional.

Conform lui Thukydides, metodele adoptate de atenieni în fața acestor incursiuni au fost fortificarea Atalantei pentru a proteja Eubeea și trimiterea unei flote în regiunea Kariiei și Lyciei pentru a preveni atacurile piraților peloponesiaci împotriva vaselor comerciale ce veneau din Pharsalos și Phoinike în Marea Egee⁶. Expediția kariano-lyciniană nu a avut succes; comandantul său, Melesandros, a pornit într-un marș în interiorul insulei pentru a lua tribut de la locuitorii insulei dar a fost învins de forțele aliate.

O altă metodă folosită de atenieni în timpul acestui conflict era aceea de a cere aliaților să nu permită piraților să le folosească porturile ca baze. O astfel de clauză a fost descoperită în două tratate din 427-424 î. Hr., între Atena și Mitilene (găsit în insula Lesbos), și între Atena și Halieis (descoperit în estul Peloponesului)⁷.

Cel de-al doilea tratat specifică: „Oamenii din Halieis să pună la dispoziția atenienilor portul lor și să îi ajute cât mai curând. Nu au voie să primească pirați, să practice pirateria sau se alăture vreunei campanii împotriva Atenei”⁸. Cererea de a pune la dispoziția atenienilor portul pare să indice folosirea sa ca bază pentru flota ateniană în incursiunile de jaf asupra țărmurilor Peloponesului.

Identificarea piraților implicați în acțiunile descrise de Thukydides este dificil de realizat. Uneori este specificată originea vaselor și a echipajelor, dar deseori nu apare nici o indicație, ci doar o simplă generalizare. Cei pe care Atena încearcă să-i oprească în încercarea de a se stabili în Karia și în Lycia în 430-429 î. Hr. sunt descriși de Thukydides ca peloponesiaci⁹.

Către sfârșitul Războiului Peloponesiac, flota Spartei pare să fi atras de partea ei pirați, gata de a căuta oportunități pentru incursiuni împotriva inamicilor săi. Când Lysandros a vrut să transmită mesajul victoriei spartane de la Aigospotamoi la Sparta, în 405 î.Hr., el a ales ca mesager un pirat milesian, Theopompos¹⁰.

Cu cât sfârșitul războiului era mai aproape, atenienii aveau nevoie din ce în ce mai mare de finanțe pentru a continua lupta, astfel că au apelat la acțiuni de piraterie pentru a le obține. Ei și-au îndreptat atenția către orașele grecești din Asia Mică și cele helespontine. Alkibiades este un bun exemplu al generalului devenit pirat. În 410-409 î. Hr. el jefuiește satrapia

⁶ *Ibidem*, II. 32; II. 69.

⁷ *Inscriptiones Graecae* I: 67-75; *Inscriptiones Graecae* I: 77.6-10

⁸ Ph. De Souza, *op. cit.*, p. 32.

⁹ Thukydides, *op. cit.*, II. 70.

¹⁰ Xenophon, *Hellenicele*: II. 1. 30.

guvernatorului persan Pharnabazos. Plutarh spune că a permis preoților și preoteselor să plece fără a cere răscumpărare, dar a atacat apoi orașul Chalkedon cu intenția de a obține cât mai mulți bani. Din nefericire pentru el, tot tezaurul orașului fusese mutat în Bythinia pentru siguranță, acțiunea sa fiind anticipată de locuitori. După ce se îndreaptă cu armata către Bythinia va încheia un tratat de prietenie¹¹.

Diodor descrie și el acțiunile lui Alkibiades din 408 î. Hr., după ocuparea unei fortărețe la Andros: „El a mers cu forțele sale pentru a prăda Kosul și Rhodosul și a strâns mari cantități de pradă pentru plata soldaților săi”¹². Tot la Diodor, apare mențiunea unei alte incursiuni de pradă a lui Alkibiades, în 407 î. Hr., încheiată cu o pradă însemnată și prizonieri¹³. Alkibiades a profitat de mobilitatea vaselor sale și de capacitatea de intimidare a flotei sale. El nu poate fi catalogat ca pirat, dar metodele sale pot fi descrise cu termenul de piraterie.

Asemenea metode au continuat să fie utilizate de armatele și flotele orașelor-state grecești și în secolul IV î. Hr. Faimosul general atenian Iphikrates a folosit vasele de tip *leistai* pentru acțiunile sale din regiunea Helespontului în timpul războiului corintic (395-387 î. Hr.), asemenea adversarilor săi și altor generali acuzați de a acționa în același mod cu al piraiților în secolul IV î. Hr.¹⁴.

Tiranul tesalian Alexandros din Pherai, unul din personajele importante de la mijlocul secolului IV î. Hr., apare menționat ca pirat în majoritatea înregistrărilor istorice. Se pare că ar fi căpătat această etichetă ca rezultat al atacurilor sale asupra Cicladelor și nu pentru acțiunile sale din teritoriul Greciei continentale, dar metodele sale nu diferă de cele ale contemporanilor. Diodor îl compară cu Evagoras din Cipru¹⁵.

Practica raidurilor ca represalii era o problema destul de importantă, atât pentru atenieni cât și pentru ceilalți greci, în prima jumătate a secolului IV î. Hr.

În 389 î. Hr., în timpul războiului corintic, harmostele spartan Eteonikos, care avea baza la Aigina, cu sprijinul eforilor de la Sparta, a adunat dintre locuitorii insulei voluntari pentru a ataca Atica. Ca răspuns, atenienii au trimis o armată de hopliți, sub comanda generalului Pamphilos. Ei au construit un zid de asediu pentru a bloca orașul și au trimis 10 trireme pentru a stopa orice încercare de sprijin. Amiralul spartan Teleutias a îndepărtat vasele ateniene, dar fortificațiile au rezistat câteva luni, timp în care a fost trimisă o altă flotă ateniană care a îndepărtat forțele spartane¹⁶.

¹¹ Plutarh, *Alkibiades*: XXIX. 3.

¹² Diodor, *Historical Library*: XIII. 69. 5.

¹³ *Ibidem*, XIII. 73.

¹⁴ Xenophon, *op. cit.*, IV. 8. 35; W. K. Pritchett, *The Greek State at War V*, Berkeley, 1991, pp. 82-85.

¹⁵ Diodor, *op. cit.*, XV. 95. 1; Xenophon, *op. cit.*, VI. 4. 35.

¹⁶ Xenophon, *op. cit.*, V. 1. 1-5.

Teleutias preia controlul forțelor spartane învinse de atenieni și atacă vasele negustorilor din portul Pireu și alte vase de-a lungul țărmurilor Aticii¹⁷.

Aceste raiduri și contra-raiduri arată cât de neclară era distincția dintre război și piraterie în secolul IV î. Hr. Xenophon notează că locuitorii insulei Aigina făceau un comerț pașnic cu Atena înaintea lui Eteonikos. Ei au trecut de la o metodă aducătoare de profit, comerțul, la o alta, pirateria. Ei doar au beneficiat de justificarea unor astfel de acțiuni, oferită de acțiunea spartanilor, chiar dacă nu aveau o dispută cu atenienii¹⁸.

În Panegiricul lui Isokrates, redactat pe la aproximativ 380 î. Hr., acesta se plânge că pirații conduc marea. El se referă la activitățile întreprinse de numeroși indivizi oportuniști, cu sau fără legitimitate, ei fiind în legătură cu numeroasele forțe navale care acționau în Marea Egee în această perioadă¹⁹.

În discursul său împotriva lui Timokrates, Demosthenes descrie un incident care s-a petrecut în 355 î. Hr. Câțiva ambasadori atenieni, în timp ce călătoreau către Mausolos din Karia cu o triremă, au capturat un vas egiptean²⁰.

Frecvența cu care vasele ateniene și comandanții lor făceau confiscări este întâlnit adesea în comentariile discursului lui Demosthenes. În criticile lui despre decretul propus în 352 î. Hr. de Aristokrates în favoarea lui Charidemos care căuta să facă o crimă pentru a-i face rău, Demosthenes argumentează că prevenirile cuiva l-au făcut să reziste mercenarilor euboieni și l-au întors pe generalul atenian din a face un act nedrept. Ceea ce spune Demosthenes pare a fi un scenariu valabil, pentru că frecvent generalii luau oameni și proprietăți prin forță. Astfel, cineva s-a legitimat și a rezistat lui Charidemos și l-a ucis, fiind arestat pentru încălcarea decretului lui Aristokrates²¹.

Un alt discurs al anului 359 î.Hr., susținut în fața sfatului atenian, indică faptul că, în multe cazuri, flota întreținută de cetățenii Atenei îndepărta oamenii și proprietățile provocând represalii împotriva cetățenilor atenieni și devenind foarte periculos pentru ei să călătorească. Această problemă este ilustrată de cazul atenianului Nikostratos care urmărea niște sclavi fugitivi când a fost capturat de o navă de război și a fost vândut ca sclav pe insula Aigina. Noul său proprietar l-a răscumpărat pentru 26 de mine, bineînțeles cu un profit uriaș²².

În 350 î. Hr., după mai mult de un secol de războaie între polisurile din centrul și sudul Greciei, deseori fiind implicate și comunitățile grecești din Marea Egee sau Asia Mică, și uneori intervenind în luptă și grecii din Sicilia sau sudul Italiei, balanța politică a lumii grecești s-a schimbat prin

¹⁷ *Ibidem*, V. 1. 14-24.

¹⁸ *Ibidem*, VI. 2. 1.

¹⁹ Isokrates, *Panegyricus*: IV. 115.

²⁰ Demosthenes, *Against Timokrates*.

²¹ Demosthenes, *Against Aristocrates*: XXIII. 60-1.

²² Demosthenes, *Against Nicostratus*: LIII. 6-7.

ridicarea unei noi puteri – regatul Macedoniei. În secolul IV î. Hr., plângerile Atenei în ceea ce privește pirateria erau deseori corecte, judecând după operele lui Demosthenes sau ale colegilor săi oratori.

Filip al Macedoniei și aliații săi erau o țintă favorită pentru acuzațiile de promovare a pirateriei. În discursul său despre regalitate, rostit în 330 î. Hr., Demosthenes susținea aceasta, dar pentru puternica politică dusă față de Filip vor suferi atacuri din partea piraiților din insula Euboia. Rivalul său, Aischines, îl acuzase și el pe Filip, înainte ca monarhul macedonean să fie responsabil de un atac al piraiților asupra Phrynonului și Rhamnosului care ar fi încălcat armistițiul sacru din timpul jocurilor olimpice, o culpă pe care Filip pare să o fi acceptat²³.

Regele macedonean este, de asemenea, acuzat direct de a acționa ca un pirat, jefuind vasele comerciale în beneficiul propriu, practică care l-a făcut pe Demosthenes să îl numească „piratul grecilor”²⁴.

Cu toate că el condamnă frecvent asemeni acțiuni din partea lui Filip, Demosthenes era pe deplin conștient de utilitatea metodelor pirateresti și a mers atât de departe încât a devenit un susținător al acestor metode în conflictul împotriva Macedoniei²⁵.

Diferența dintre războiul legitim și piraterie era adesea doar o problemă de opinie și interpretare. Filip însuși a încercat să liniștească temerile atenienilor eliberând fără a cere răscumpărare cetățenii atenieni căzuți la capturarea Olynthosului în 348 î. Hr. El a încercat să contracareze ceea ce a văzut ca o prezentare partinică, nedreaptă a acțiunilor sale, de către oratori ca Demosthenes, prezentându-și propria versiune a episodului, într-o scrisoare trimisă atenienilor în 342 î. Hr.²⁶.

În 342 î. Hr. Demosthenes a fost chemat să apere acțiunile generalului atenian Diopieithes, care fusese în fruntea unor mercenari care au escortat clerici atenieni către o așezare din Tracia. În timpul apărării locuitorilor atenieni împotriva vecinilor cardieni el a purtat conflictul mult mai departe în Tracia, răvășind câteva din teritoriile lui Filip al II-lea. Regele, care la acest moment avea un tratat de pace cu Atena, a trimis atenienilor o scrisoare, în care se plângea de acțiunile lui Diopieithes, care se adăuga la criticile altor aliați ale căror vase fuseseră capturate în regiunea hellespontină și forțate să facă contribuții la tezaurul atenian²⁷.

Demosthenes a răspuns că Diopieithes a făcut doar ceea ce a fost necesar pentru a menține armata. Atenienii nu i-au oferit nici un fel de resurse, așa că a trebuit să facă tot ceea ce i-a stat în putere ca să se aprovizioneze pe teren²⁸. Nici nu a făcut ceva neobișnuit, susține Demosthenes, de vreme ce toți generalii atenieni luau bani de la locuitorii

²³ Aeschines, *On the Embassy*: II. 12.

²⁴ Demosthenes, *On the Peace*: X. 34.

²⁵ *Ibidem*, IV. 23.

²⁶ Demosthenes, *Philip's Letter*: VII. 33-5.

²⁷ *Ibidem*, XII. 2-4.

²⁸ Demosthenes, *Reply to Philip's Letter*: VIII. 9; VIII. 24-34; Pritchett, *op. cit.*, pp. 92-93.

insulelor și din provinciile continentale ale Mării Egee și zonei hellespontine, practicând un fel de „taxă de protecție”, promițându-le că vor elibera vasele și porturile sau oferind „escortă” în schimbul darurilor care erau folosite pentru a susține flota ateniană²⁹.

Filip al II-lea acuza pe atenieni că ar fi văzut actele de piraterie practicate de alții mai ales în importanta regiune hellespontină, pe care atenienii o pretindeau ca fiind responsabilitatea lor; asta deoarece puteau superviza și ruta comercială din Marea Neagră spre Mediterană³⁰.

Un alt caz de piraterie pentru care regele macedonean susține că ar fi fost tot responsabilitatea atenienilor era cel al lui Kallias din Euboia, care a capturat numeroase orașe aliate cu Filip. Acesta susține, într-o scrisoare adresată atenienilor în 340 î. Hr., că euboianul nu s-a oprit aici: „El a capturat și vândut ca sclavi pe toți cei care navigau către Macedonia, tratându-i ca dușmani. Și voi ați acordat un vot de mulțumire! Că găsesc greu de imaginat cum aceste lucruri ar fi putut fi mult mai rele dacă voi mi-ați fi declarat război. Este clar că atunci când avem diferende voi trimiteți pirații și faceți sclavi pe toți cei care navighează către noi, voi îmi ajutați dușmanii și îmi distrugeți teritoriul”³¹.

Atitudinea atenienilor în ceea ce privește pe Kallias este similară cu tolerarea lui Charidemos, idolul mercenarilor, care a fost de asemenea acuzat de piraterie și ajutor acordat piraților. Descrierea carierei lui Charidemos în discursul lui Demosthenes împotriva lui Aristokrates arată cum acțiunile unui astfel de om erau considerate acceptabile de vreme ce era în interesul Atenei dar erau condamnate când zgomotul tâlhăriei și pirateriei erau îndreptate împotriva intereselor atenienilor³².

Dată fiind aparenta omniprezență a piraților în Mediterana Orientală în această perioadă, este prea puțin surprinzătoare ideea unor acțiuni concertate de suprimare a pirateriei și că acestea ar fi devenit o importantă problemă politică. Atât Filip al Macedoniei cât și atenienii pretindeau că au dreptul de a localiza pirații și a le distruge bazele în interesul tuturor grecilor. Deși ambele părți susțin că acționează în dorința de a securiza marea în interesul tuturor, este clar că, prin modul în care practică și promovează aceste acte, din punctul de vedere al victimelor, este o oarecare formă de piraterie; ei nu erau îngrijorați decât de propriul avantaj pe termen scurt. Ei văd o oportunitate de a justifica acțiunile agresive atât în plan militar cât și naval prin suprimarea pirateriei³³.

Semnificația politică a dezbaterii apare în discursul asupra Halonesului, scris de politicianul atenian Hegesippos, în aproximativ 343 î. Hr. Insula Halonesos fusese capturată de Sostratos care este denumit pirat în discurs, dar îndepărtat de forțele lui Filip. Regele a oferit insula ca dar

²⁹ De Souza, *op. cit.*, p. 183.

³⁰ Demosthenes, *Philip's Letter*: XII. 2.

³¹ *Ibidem*, XII. 5.

³² Demosthenes, *Against Aristocrates*: XXIII. 148-9, XXIII. 166-7.

³³ De Souza, *op. cit.*, p. 38.

atenienilor, dar ei au susținut că le aparține de drept și au trimis o ambasadă la Filip, pentru a cere, printre alte lucruri, predarea imediată a insulei. În prima parte a discursului său, Hegesippos avertiza pe atenieni că Filip dorește să demonstreze tuturor grecilor că superioritatea puterii sale militare a câștigat Halonesul, și că atenienii o pot lua înapoi doar ca un dar din partea sa. Acceptând asta ar fi însemnat pentru Atena să accepte că nu este îndeajuns de puternică pentru a-și proteja propriile posesiuni de piraiți, lăsându-le celorlalți aliați³⁴.

În general, Hegesippos arată o mai mare îngrijorare pentru menținerea prestigiului Atenei decât pentru suprimarea pirateriei: „În ceea ce privește piraiții, Filip spune că tu și el aveți obligația de a colabora împotriva răului de pe mare, dar ceea ce el urmărește să demonstreze pe mare este că fără Filip tu nu ai putere de a păzi marea; mai mult decât atât, acordându-i libertatea de a merge din insulă în insulă, oprindu-se din protejarea împotriva piraiților, el mituiește insularii exilați luându-i de la tine”³⁵.

Acest discurs arată nivelul îngrijorării care exista printre numeroși politicieni atenieni că poziția lor în Marea Egee, deja compromisă de Războiul Aliaților din 357-355 î. Hr., era în pericol de a fi cu totul pierdută dacă nu și-ar reafirma puterea în fața celei în continuă creștere, Filip al Macedoniei. În acest context, un decret atenian, menționat într-un alt discurs din 340 î. Hr., poate fi luat în considerare³⁶.

În discursul împotriva lui Theokrines, Demosthenes se referă la decretul lui Moirokles care poruncea atenienilor și aliaților lor să se păzească împotriva celor care provoacă pagube armatorilor de vase și negustorilor care călătoresc pe mare. Moirokles este cunoscut ca fiind contemporan cu Demosthenes și Hyperides și pare a fi avocatul politicilor antimacedonene³⁷. Oratorul menționează o taxă de 10 talanți impusă celor din Melos, în concordanță cu prevederile decretului lui Moirokles, pentru a pune la dispoziția piraiților portul³⁸. Prevederile decretului lui Moirokles, conform căruia melienii au fost taxați, sunt similare cu clauzele tratatului dintre Atena și Mytilene din 427-424 î. Hr. și Atena și Halieis din 424-423 î. Hr.

Diferența în cazul decretului lui Moirokles este că clauzele au fost aplicate tuturor aliaților atenienilor. Nu există nici o indicație că ar fi presupus organizarea unei acțiuni militare din partea Atenei. Pare a fi un exemplu al luării unei poziții ferme a Atenei împotriva piraiților, și acesta este fără îndoială modul în care aceste acțiuni apar. Cu așa multe acuzații de piraterie în jurul lor pare a fi foarte important pentru Atena, care depindea într-o foarte mare măsură de comerțul maritim, să își reasigure comercianții că pot primi protecție împotriva piraiților. În plus, taxându-i pe melieni, o

³⁴ Demosthenes, *On the Halonnesus*: VII. 6-8.

³⁵ *Ibidem*, VII. 14-15.

³⁶ De Souza, *op. cit.*, p. 39.

³⁷ Arrianus, *Expediția lui Alexandru cel Mare în Asia*: I. 10.

³⁸ Demosthenes, *Against Theocrines*: LVIII. 56.

comunitate mică și săracă, pare a fi mijlocul pentru atenieni de a arăta că sunt gata să îi pedepsească pe cei care comiteau delictе. Rivalitatea cu dezvoltarea puterii și autorității macedonene pare a fi principalul motiv³⁹.

Un alt motiv de neîncredere al pretențiilor ateniene de suprimare a pirateriei în această perioadă este ineficacitatea unei astfel de acțiuni. Pe de altă parte, pirateria era încă o metodă acceptată pentru purtarea războiului maritim în secolul IV î. Hr. Suprimarea unor astfel de acțiuni ar fi stânjenit serios eforturile ateniilor de a-și menține puterea militară în lumea greacă. Chiar și o campanie de identificare și pedepsire a piraților aleși presupunea un imens efort militar, de a-i urmări și a-i scoate din bazele în care operau. Nu există îndoiala că dominarea sau posesia insulelor sau așezărilor de pe țărm predominau atât în strategia ateniană cât și în cea macedoneană⁴⁰.

În mâinile unor aliați, aceste așezări puteau fi folosite ca baze pentru atacuri în teritoriul inamicului și pentru a submina traficul comercial și militar, ca în timpul Războiului Peloponesiac. În mâinile dușmanului ele reprezentau o serioasă amenințare pentru propria securitate. Într-o regiune plină de posibile cuiburi de pirați era dificil pentru un stat să controleze doar și câteva dintre ele, și capacitatea de a asigura siguranța mărilor în general era dincolo de resursele atât ale ateniilor cât și ale lui Filip, orice ar fi susținut regele macedonean.

Conform discursului atic *Despre pacea cu Alexandru*, regele a adăugat în tratatul de pace dintre polisurile grecești cunoscut ca pacea comună în 336 î. Hr., o clauză conform căreia toți semnatarii puteau naviga în siguranță și fără obstacol. Oratorul acestui discurs, care nu pare că ar aparține lui Demosthenes, susținea că tratatul ar fi fost deja încălcat de capturarea unor vase ateniene de forțele macedonene la Tenedos⁴¹. În acest context, se pare că atenienii ar fi trimis o forță de salvare de 100 de trireme. Această clauză specială, care este similară decretului atenian al lui Moirokles, sugerând o oarecare origină ateniană, intenționa probabil să stopeze orice formă de piraterie și confiscare ca represalii care reprezenta un pericol pentru traficul maritim în secolele anterioare. Vasele inamice și marinarii rămâneau o tentație și o țintă vulnerabilă. În practică, rămânea în puterea indivizilor să-și protejeze interesele maritime așa cum puteau.

Mențiuni ale operațiilor navale desfășurate de-a lungul coastelor anatoliene în 332 î. Hr. arată că pirații urmăreau în continuare oportunități de a obține profit de pe urma războiului, chiar și împotriva forțelor lui Alexandru cel Mare⁴².

³⁹ De Souza, *op. cit.*, p. 39; Seager, *The Congress Decree: Some Doubts and a Hypothesis*, *Historia* 18, 1969, p. 137.

⁴⁰ De Souza, *op. cit.*, p. 40.

⁴¹ Demosthenes, *On the Accession of Alexander*: XVII. 9.

⁴² Arrianus, *op. cit.*, III. 3. 4; Quintus Curtius Rufus, *Viața și faptele lui Alexandru cel Mare*: IV. 5. 18; IV. 5. 21

Alexandru este creditat de istoricul roman Quintus Curtius Rufus că și-ar fi trimis unul din amirali, pe Amphoterus, într-o misiune îndreptată împotriva piraților în 331 î. Hr., ceea ce i-a făcut pe unii istorici să considere această misiune ca o încercare de a curăța marea de pirați asemănătoare celei desfășurate de Filip al II-lea în 340 î. Hr.⁴³.

Există și mărturii ale unui efort militar din partea atenienilor îndreptat împotriva pirateriei, deși pare că ar fi urmărit doar protejarea intereselor ateniene. O înregistrare privind magistrații navali din 335-334 î. Hr. menționează trimiterea unor trireme sub comanda lui Diotimos, pentru a o misiune de protecție față de pirați, dar nu există nici o altă informație în ceea ce privește natura acestei expediții. A vedea această forță ca un fel de patrulă sau ca o acțiune de suprimare a pirateriei pare a fi o greșeală pentru că astfel de aranjamente nu par a fi practice. Triremele ar fi trebuit să aibă o destinația prestabilă și o misiune particulară; nu puteau pur și simplu să navigheze în speranța găsirii unui pirat⁴⁴. De asemenea, nici nu există informații conform cărora Diotimos ar fi fost onorat pentru îndeplinirea cu succes a acestei misiuni⁴⁵.

În 325-324 î. Hr., atenienii fondează o colonie în Adriatică, parțial pentru a oferi un port ferit de atacurile tirenienilor. Potrivit lui Diodor, vasele piraților au făcut toată coasta Adriaticii nesigură pentru negustori la mijlocul secolului IV î. Hr.⁴⁶. Același autor îl creditează pe corintianul Timoleon cu capturarea și uciderea, în 339-338 î. Hr., a lui Postumion, liderul unui grup de pirați, care, cu 12 galere, prăda coasta Siciliei⁴⁷.

Se poate vedea că în perioada clasică termenul de pirat era foarte uzitat în lumea greacă pentru a descrie pe oricine ataca oameni pe mare. Deși atacatorii se considerau a fi angajați în raiduri sau o luptă legitimă, victimele și aliații acestora deseori îi catalogau ca pirați pentru a le delegita acțiunile. Pirateria a devenit o activitate deplorabilă pentru grecii din perioada clasică, dar era încă o formă de război, în special sub forma represaliilor, privită ca o alternativă sau încă o variantă a conflictului la scară largă. Modul în care sursele privesc acțiunile generalilor atenieni sau ale altor condotieri, mai ales pentru a doua jumătate a secolului IV î. Hr. indică o creștere a conflictului: pe de o parte, recunoașterea acțiunilor ca încercări de a reduce pericolul reprezentat de piraterie și de a accepta responsabilitatea colectivă pentru acțiunile luate împotriva unui anumit stat, iar pe de altă parte, dorința anumitor greci de a căpăta profit din prada obținută pe cont propriu, fără interes pentru îmbunătățirea relațiilor între polisuri⁴⁸.

⁴³ H.A. Ormerod, *Piracy in the Ancient World*, Liverpool, 1924, pp. 121-122.

⁴⁴ De Souza, *op. cit.*, p. 41.

⁴⁵ Pritchett, *op. cit.*, pp. 337-338.

⁴⁶ Diodor, *Historical Library*: XVI. 5. 3.

⁴⁷ *Ibidem*, XVI. 81. 3.

⁴⁸ De Souza, *op. cit.*, p. 42.

Harta Macedoniei și a lumii grecești la jumătatea secolului al IV-lea î. Hr.⁴⁹

De cele mai multe ori, în această perioadă, indivizii și diferitele grupuri catalogați drept pirați sunt în afara legii. Catalogarea lor vine din partea victimelor. Cu toate acestea, pirateria se menține în continuare ca o activitate preferată de mulți aventurieri și în continuare aducătoare de mari profituri.

⁴⁹ <http://iranpoliticsclub.net/maps/maps03/> consultat la 18.10.2011.

Bibliografie:

- Aeschines, *The Oratory of Classical Greece* III, Austin 2000.
Arrianus, *Expediția lui Alexandru cel Mare în Asia*, București 1966.
Athenian Political Oratory, New York 2004.
Diodor, *Historical Library*, Londra 1814.
Inscriptiones Graecae I-XII, Berlin 1967-1978.
Quintus Curtius Rufus, *Viața și faptele lui Alexandru cel Mare*,
București 1970.
Plutarch, *Vieți paralele* I-IV, București 1960-1969.
Thukydides, *Războiul Peloponesiac*, București 1966.
Xenophon, *Hellenicele*, București 1972.
De Souza Ph., *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge, 1999.
Ormerod H. A. , *Piracy in the Ancient World*, Liverpool, 1924.
Pritchett W. K., *The Greek State at War* V, Berkeley, 1991.
Seager, *The Congress Decree: Some Doubts and a Hypothesis*,
Historia 18, 1969.
Will E., *Histoire politique du monde hellénistique (323-30 av. J.-C.)*
I-II, Nancy, 1979-1982.